

УДК 342.723

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2025/1.129-3>Каріна ЄРМОЛЬЄВА, асп.
ORCID ID: 0009-0009-6911-6742
e-mail: yermolyeva99@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПРОФІЛАКТИЧНИХ ЩЕПЛЕНЬ: ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Вступ. Висвітлено судову практику Європейського суду з прав людини щодо проведення обов'язкових профілактичних щеплень. Актуальність дослідження полягає в тому, що в сучасних умовах, зокрема в контексті пандемії COVID-19 і необхідності забезпечення громадського здоров'я, особливого значення набуває вдосконалення правового регулювання проведення обов'язкових профілактичних щеплень як одного із ключових інструментів запобігання масовому поширенню інфекційних захворювань і забезпечення балансу між інтересами суспільства та правами особи. Мета дослідження – узагальнення практики Європейського суду з прав людини щодо проведення обов'язкових профілактичних щеплень та їх співвідношення з основоположними правами та свободами людини й громадянина, гарантованими Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.

Методи. При написанні статті були використані як загальні, так і спеціальні методи юридичної науки, зокрема: формально-юридичний; системно-структурний; порівняльно-правовий; історико-правовий; казуального аналізу; правового моделювання.

Результати. Визначено правові позиції Європейського суду з прав людини щодо проведення обов'язкових профілактичних щеплень. Європейський суд з прав людини визнає проведення обов'язкових профілактичних щеплень втручанням у право на повагу до приватного життя, передбачене Європейською конвенцією; відповідне втручання може бути виправданим за наявності законних підстав, зокрема з метою захисту громадського здоров'я. Розглянуто аргументи щодо співвідношення обов'язкових профілактичних щеплень та інших прав людини й основні обмеження прав невакцинованих осіб. Визначено межі дискреції держав у питаннях проведення обов'язкових профілактичних щеплень: примусове введення вакцини без згоди особи є неприпустимим, а обов'язковість профілактичних щеплень має розглядатися крізь призму наслідків відмови від неї.

Висновки. Обґрунтовано, що Європейський суд з прав людини визнає, що проведення обов'язкових профілактичних щеплень є втручанням у приватне життя особи, але це втручання може бути виправданим, якщо воно спрямоване на захист громадського здоров'я і відповідає критеріям законності та пропорційності. Визначено, що судовою практикою Європейського суду з прав людини містяться різні підходи до оцінювання обов'язкових профілактичних щеплень, що свідчить про необхідність урахування конкретних обставин кожної справи, рівня ризику й наявності альтернативних заходів. Крім того, правомірність обмежень для невакцинованих осіб залежить від їхньої пропорційності та легітимності цілей, які переслідує держава, зокрема захисту вразливих категорій населення.

Ключові слова: права людини, фізична недоторканність, повага до людської гідності, вакцинація, профілактичні щеплення, інфекційні хвороби, Європейський суд з прав людини.

Вступ

Здоров'я є невід'ємним благом і складником антропологічної природи людини, наданим їй від народження. У сучасних умовах актуальним і дискусійним залишається питання суспільного ставлення до проведення профілактичних щеплень. Останніми роками спостерігається тенденція до зростання рівня інфекційних захворювань, а також поширення нових інфекцій, зокрема COVID-19, що має значний негативний вплив на загальний стан здоров'я населення. Дискусії щодо необхідності вакцинації тривають, оскільки суспільні погляди на цю медичну процедуру залишаються неоднозначними. Відмова від проведення обов'язкових профілактичних щеплень сприяє погіршенню епідеміологічної ситуації та зростанню ризику поширення інфекційних захворювань.

Актуальність дослідження практики Європейського суду з прав людини щодо проведення обов'язкових профілактичних щеплень можна обґрунтувати такими аспектами. Проведення обов'язкових профілактичних щеплень викликає складні юридичні, етичні та соціальні питання, пов'язані з обмеженням індивідуальних свобод задля забезпечення колективної безпеки. Аналіз практики Європейського суду з прав людини дозволяє виявити, як судовою системою вирішує конфлікти між захистом прав людини і необхідністю захисту здоров'я населення. Рішення Європейського суду з прав людини також мають значний вплив на правотворчість держав-членів Ради Європи. Дослідження судової практики

сприяє розумінню того, які підходи та критерії застосовуються для оцінювання законності обов'язкових медичних заходів, що дозволяє створити рекомендації для вдосконалення національного законодавства.

Крім того, пандемічні кризи, як-от COVID-19, підкреслили необхідність швидкого реагування на загрози здоров'я. Дослідження практики Європейського суду з прав людини у сфері проведення обов'язкових профілактичних щеплень дає змогу виявити ефективні правові механізми, які сприяють урівноваженню інтересів суспільства та прав особи в умовах надзвичайних ситуацій.

Аналіз практики Європейського суду з прав людини стосується не лише юриспруденції, але й філософії права, етики, соціології та медицини. Це створює можливість для інтеграції знань із різних галузей, сприяючи більш глибокому розумінню проблематики й розробленню комплексних рішень. Дослідження судової практики Європейського суду з прав людини щодо обов'язковості медичних втручань, зокрема проведення обов'язкових профілактичних щеплень, на нашу думку, сприяє розвитку правової доктрини, формуванню нових підходів до тлумачення норм, що регулюють взаємодію державної влади та громадян. Це стимулює науковий дискурс, спрямований на розроблення рекомендацій для оптимізації правового регулювання у сфері охорони здоров'я.

Отже, аналіз практики Європейського суду з прав людини у сфері проведення обов'язкових профілактичних щеплень є надзвичайно важливим для розуміння сучасних правових тенденцій, забезпечення балансу між

© Єрмольєва Каріна, 2025

індивідуальними правами та суспільним благом, а також для вдосконалення правових механізмів у контексті глобальних викликів охорони здоров'я.

Метою статті є узагальнення практики Європейського суду з прав людини щодо проведення обов'язкових профілактичних щеплень та їх співвідношення з основоположними правами та свободами людини й громадянина, гарантованими Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.

Об'єктом дослідження є правовідносини у сфері організації та проведення обов'язкових профілактичних щеплень.

Предметом дослідження є рішення Європейського суду з прав людини щодо проведення обов'язкових профілактичних щеплень, медичного втручання та прав людини в контексті статей 2, 8, 9 і 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Методи

У роботі використані такі методи: а) формально-юридичний (застосовувався для аналізу та тлумачення положень міжнародного права, зокрема статей Європейської конвенції з прав людини, що регулюють питання медичних втручань, свободи вибору та права на приватне життя); б) системно-структурний (був використаний для комплексного аналізу рішень Європейського суду з прав людини у їхньому взаємозв'язку з основоположними принципами права, такими як автономія особи, свобода вибору, захист суспільного здоров'я та межі втручання держави в особисте життя); в) порівняльно-правовий (застосовувався для зіставлення судової практики Європейського суду з прав людини у різних справах, таких як "Претті проти Сполученого Королівства", "Свідки Єгови в Москві проти Росії", "Соломакін проти України" тощо. Це дозволило виявити загальні тенденції в підходах Суду до питання проведення обов'язкових профілактичних щеплень і його правомірності); г) історико-правовий (сприяв дослідженню еволюції судової практики Європейського суду з прав людини щодо медичних втручань, насамперед стосовно проведення обов'язкових профілактичних щеплень, зокрема порівняння більш ранніх рішень із сучасними тенденціями в юридичному регулюванні охорони здоров'я); ґ) казуального аналізу (використовувався при дослідженні конкретних рішень Європейського суду з прав людини, що стосуються обов'язкових профілактичних щеплень, права на відмову від медичних втручань, а також наслідків відмови від проведення обов'язкових профілактичних щеплень для реалізації інших прав, зокрема права на освіту); д) правового моделювання (застосовувався для прогнозування наслідків судових рішень у сфері медичного права та потенційного впливу таких рішень на майбутню правозастосовну практику у сфері проведення обов'язкової вакцинації).

Результати

Європейський суд з прав людини у своїй судовій практиці неодноразово наголошував на фундаментальній важливості принципів поваги до приватного життя, особистої свободи та людської гідності, які становлять основу Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Європейська конвенція) (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, 1950). Одним із ключових аспектів прецедентного права Європейського суду з прав людини є забезпечення свободи особи в наданні згоди на медичне втручання. Цей принцип підтверджується низкою рішень Європейського суду з прав людини, зокрема у справах "Джаллох проти Німеччини" (ECtHR, Jalloh v. Germany,

11.07.2006), "P. P. проти Польщі" (ECtHR, R. R. v. Poland, 28.11.2011), "B. C. проти Словаччини" (ECtHR, V. S. v. Slovakia, 13.04.2012), "Претті проти Сполученого Королівства" (ECtHR, Pretty v. the United Kingdom, 29.04.2002) та інших. Окремі рішення Європейського суду з прав людини стосуються правових аспектів вакцинації проти COVID-19, наприклад рішення Європейського суду з прав людини у справі "Фейлазу проти Мальти" (ECtHR, Feilazoo v. Malta, 11.03.2021). У справі "Претті проти Сполученого Королівства" Європейський суд з прав людини встановив, що надання медичної допомоги, навіть у випадках, коли її відмова може призвести до летального наслідку, не може здійснюватися примусово без згоди дїездатного повнолітнього пацієнта. Суд кваліфікував таке примусове втручання як порушення права на фізичну недоторканність і таке, що суперечить гарантіям, закріпленим у ст. 8 Європейської конвенції (ECtHR, Pretty v. the United Kingdom, 29.04.2002).

Серед вищезазначених рішень Європейського суду з прав людини особливу увагу варто приділити рішенням у справі "Свідки Єгови в Москві проти Росії" (Jehovah's Witnesses of Moscow v. Russia, 18.08.2010), у якому було сформульовано загальні стандарти щодо згоди на медичне втручання. У цьому рішенні Європейський суд з прав людини підкреслив, що основоположний зміст Європейської конвенції полягає у дотриманні принципів поваги до людської гідності та свободи особистості, а поняття особистої автономії і самовизначення є ключовими засадами тлумачення гарантій прав людини. Право особи вести спосіб життя відповідно до власних переконань включає можливість здійснювати дії, які можуть сприйматися як небезпечні або шкідливі для її здоров'я. У випадку, коли дїездатний повнолітній пацієнт відмовляється від медичної допомоги, навіть якщо це може призвести до летального наслідку, примусове лікування без його згоди розглядається як втручання у право на особисту недоторканність, що суперечить ст. 8 Європейської конвенції. Крім того, право на вибір або відмову від певного методу лікування, а також можливість обрання альтернативного способу медичного втручання є фундаментальними елементами принципів особистої автономії та самовизначення. Важливо, щоб це право реалізовувалося відповідно до індивідуальних поглядів і цінностей особи, незалежно від їх раціональності за оцінку суспільства. При цьому в контексті збереження громадського здоров'я, особливо під час пандемій, Європейським судом з прав людини було зазначено, що за відсутності загроз правам та інтересам третіх осіб держава має утримуватися від втручання у свободу вибору громадян у питаннях охорони здоров'я. Водночас, якщо ситуація вимагає захисту суспільних інтересів, наприклад шляхом запровадження юридично обов'язкової вакцинації проти певних небезпечних хвороб, то втручання держави у вибір особи щодо профілактичних медичних заходів може бути виправданим (ECtHR, Jehovah's Witnesses of Moscow v. Russia, 18.08.2010).

Аналіз судової практики Європейського суду з прав людини свідчить, що рішення у справі "Свідки Єгови в Москві проти Росії" є ключовим для розгляду питань, пов'язаних із запровадженням обов'язкової вакцинації. У цьому рішенні суд наголосив, що, попри принципи особистої автономії та самовизначення, за наявності загроз здоров'ю третіх осіб, наприклад, під час пандемії, допускається обмежене втручання держави у свободу вибору щодо медичних питань, включно з примусовою вакцинацією.

Судова практика Європейського суду з прав людини щодо проведення обов'язкових профілактичних щеплень є широкою та містить певні розбіжності. Наприклад, у справах "Салветті проти Італії" (ECtHR, *Salvetti v. Italy*, 09.07.2002) і "Маттер проти Словаччини" (ECtHR, *Matter v. Slovakia*, 05.07.1997) суд визнав проведення обов'язкових профілактичних щеплень недобровільним медичним втручанням, що становить порушення права на повагу до приватного життя, охоплюючи як фізичну, так і психологічну цілісність людини. Водночас у справі "Соломакін проти України" суд дійшов висновку, що обмеження права особи на фізичну недоторканність може бути виправданим у разі необхідності запобігання поширенню інфекційних захворювань і захисту громадського здоров'я (ECtHR, *Solomakhin v. Ukraine*, 15.03.2012).

Опоненти проведення обов'язкових профілактичних щеплень посилаються на положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, обґрунтовуючи свою позицію можливим порушенням низки фундаментальних прав, зокрема права на життя (ст. 2 Європейської конвенції), права на повагу до приватного та сімейного життя (ст. 8 Європейської конвенції) та свободи думки, совісті та релігії (ст. 9 Європейської конвенції) (Волочій, & Галіяш, 2023, с. 48). Аргументація щодо несумісності обов'язкової вакцинації з положеннями ст. 2 Європейської конвенції ґрунтується на тому, що вакцини можуть викликати побічні ефекти, включно з летальними випадками. Відповідно до цієї статті, держава зобов'язана забезпечувати ефективний захист життя всіх осіб, які перебувають під її юрисдикцією (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, 1950). Це передбачає позитивні обов'язки держави щодо запровадження належного правового регулювання, правозастосовних і контрольних механізмів, а також проведення розслідувань причин смерті в кожному конкретному випадку. У сфері охорони здоров'я зазначені принципи також мають значення: якщо держава вжила всіх необхідних заходів для мінімізації ризиків, запровадила відповідне законодавче регулювання та забезпечила ефективні механізми контролю, то вона не може вважатися відповідальною за порушення права на життя. Водночас питання відповідальності може постати у випадках, коли щеплення створює серйозний ризик для життя конкретної особи, наприклад за наявності протипоказань або алергічних реакцій (Пашков, 2020, с. 71).

Щодо права на повагу до приватного та сімейного життя, Європейський суд з прав людини у своїй практиці виходить із того, що будь-яке медичне втручання, здійснене без згоди особи, є втручанням у реалізацію цього права відповідно до ст. 8 Європейської конвенції. Зокрема, у рішенні у справі "Соломакін проти України" Європейський суд з прав людини наголосив, що примусова вакцинація без згоди особи є порушенням її фізичної недоторканності та становить втручання у право на приватне життя. Крім того, таке втручання може мати місце навіть у випадку, коли вакцинація фактично не була проведена, але відмова від неї призвела до негативних наслідків, зокрема обмежень у правах або соціальних санкцій (ECtHR, *Solomakhin v. Ukraine*, 15.03.2012). У цій справі Європейським судом з прав людини було також зазначено, що поняття "приватне життя" має і зовнішній аспект, пов'язаний із соціальною взаємодією особи та її стосунками з навколишнім світом. У цьому контексті примусова вакцинація може розглядатися як втручання у випадку, якщо відмова від щеплення тягне за собою санкції, які обмежують можливість особи брати участь у соціально

значущих процесах, наприклад виключення дітей із дошкільних або шкільних закладів у зв'язку з відсутністю обов'язкової імунізації.

У рішенні у справі "Соломакін проти України" Європейський суд з прав людини зазначив, що проведення обов'язкових профілактичних щеплень становить втручання у право особи на недоторканність, гарантоване ст. 8 Європейської конвенції. Водночас Суд дійшов висновку, що таке втручання може бути виправданим, якщо воно зумовлене "необхідністю контролю поширення інфекційних захворювань". У ході розгляду справи Європейський суд з прав людини встановив, що в Україні профілактичні щеплення проти туберкульозу, поліомієліту, дифтерії, кашлюку, правця та кору є обов'язковими. Категорії населення та групи професійного ризику, які підлягають обов'язковій вакцинації, а також порядок і графік її проведення визначаються Міністерством охорони здоров'я України. Посилаючись на ст. 2 Європейської конвенції, заявник стверджував, що вакцинація, здійснена 28 листопада 1998 р., спричинила розвиток у нього низки хронічних захворювань, що, на його думку, є наслідком лікарської недбалості. Представники уряду України визнали, що обов'язкова вакцинація, дійсно, є втручанням у приватне життя заявника, однак наголошували на її виправданості у цій справі. Зокрема, вони зазначали, що, відповідно до чинного законодавства, профілактична вакцинація проти дифтерії є обов'язковою, а Міністерство охорони здоров'я України уповноважене встановлювати порядок і терміни її проведення, що було реалізовано у відповідних нормативних актах. Уряд також наголошував, що втручання мало законну мету – захист здоров'я населення від дифтерії, яка є небезпечною інфекційною хворобою. Ураховуючи складну епідеміологічну ситуацію в країні та регіоні, де проживав заявник, суд визнав, що вакцинація була необхідним заходом для захисту здоров'я як самого заявника, так і суспільства загалом. Європейський суд з прав людини встановив, що національні суди ретельно розглянули твердження заявника та дійшли висновку про їхню необґрунтованість. Було зафіксовано лише одне незначне порушення процедури вакцинації – її проведення поза спеціально відведеним приміщенням. Однак суд зазначив, що це не мало жодного впливу на стан здоров'я заявника. Крім того, національні суди встановили відсутність у заявника будь-яких відомих побічних ефектів, пов'язаних із вакцинацією. Висновки судів ґрунтувалися на значному обсязі медичних даних, зібраних за ініціативою як самого заявника, так і судових органів, і були підкріплені належною доказовою базою. Суд не знайшов ознак довільності або очевидної необґрунтованості у висновках національних органів. Оскільки заявник не надав жодних доказів, які могли б спростувати висновки національних судів, то Європейський суд з прав людини ухвалив рішення про відсутність порушення ст. 8 Європейської конвенції у цій справі.

Одним із питань, що виникає у зв'язку з проведенням обов'язкових профілактичних щеплень, є можливість відмови від щеплень на підставі релігійних переконань. Зокрема, деякі вакцини містять компоненти тваринного походження, такі як свинячий желатин, що може суперечити релігійним нормам ісламу або юдаїзму. Крім релігійних мотивів, певні етичні переконання також можуть слугувати підставою для відмови від щеплення. Наприклад, використання тваринних складників у вакцинах або проведення випробувань на тваринах може бути неприйнятним для вегетаріанців та веганів (Пашков, 2020, с. 73). Загальне питання полягає

у визначенні того, чи може свобода совісті та віросповідання виправдовувати відмову від обов'язкової вакцинації та чи є правомірним обмеження цих свобод державою. Відмова від щеплення за певних обставин може розглядатися як частина релігійної практики або обрядової діяльності та, відповідно, підпадати під захист свободи віросповідання. Однак далеко не всі світоглядні позиції можуть вважатися релігійною або віруванням у розумінні Європейської конвенції.

Практика Європейського суду з прав людини містить певні критерії, які обмежують можливість визнання проведення обов'язкових профілактичних щеплень втручанням у свободу думки, совісті та релігії відповідно до ст. 9 Європейської конвенції. Зокрема, у справі "Боффа та інші проти Сан-Марино" Суд зазначив, що вакцинація сама по собі не є втручанням у свободу релігії, оскільки поняття "здійснення релігійних та культових обрядів" охоплює не будь-яку діяльність, мотивовану релігійними переконаннями, а лише ту, що відіграє центральну роль у вираженні певної релігії чи вірування (ECtHR, *Boffa and Others v. San Marino*, 15.01.1998).

Одним із ключових рішень Європейського суду з прав людини щодо обов'язкової вакцинації є справа "Вавржичка та інші проти Чеської Республіки", у якій Суд 8 квітня 2021 р. розглянув скарги шести заявників (ECtHR, *Varžička and Others v. the Czech Republic*, 08.04.2021). Вони оскаржували законність обов'язкових профілактичних щеплень, а також застосування санкцій за відмову від них, зокрема штрафів і заборони на відвідування дошкільних навчальних закладів для дітей, які не пройшли щеплення.

Щодо обставин справи, Суд установив, що всі заявники відмовилися від проведення профілактичних щеплень, які, відповідно до законодавства Чехії, є обов'язковими. В обґрунтуванні своєї позиції вони посилалися на такі аргументи:

- недостатня ефективність вакцин;
- ризики можливих побічних ефектів;
- світоглядні або релігійні переконання;
- низький рівень захворюваності на ті інфекційні хвороби, від яких передбачено обов'язкове щеплення.

Окрім цього, під час оскарження застосованих до них санкцій у національних судах заявники також стверджували, що їхні права на освіту були порушені, а запроваджені обмеження є дискримінаційними. Вони посилалися на ст. 5 і 6 Конвенції про захист прав і гідності людини у зв'язку із застосуванням біології та медицини (Конвенція Ов'єдо), які передбачають право особи відмовитися від медичного втручання.

Аналізуючи аргументацію та висновки Європейського суду з прав людини, слід зазначити, що Суд визнав проведення обов'язкових профілактичних щеплень втручанням у право особи на повагу до приватного життя, гарантоване ст. 8 Європейської конвенції. Водночас таке втручання визнано допустимим за умови відповідності до критеріїв законності та необхідності в демократичному суспільстві.

Для визначення правомірності такого втручання Суд має встановити, чи відповідає воно вимогам законності, тобто чи здійснюється "відповідно до закону", а також чи переслідує легітимну мету та чи є виправданим у демократичному суспільстві. Європейський суд з прав людини підкреслив, що втручання в право на приватне життя має ґрунтуватися на чіткій законодавчій базі, яка має відповідати критеріям доступності, передбачуваності й точності. Це означає, що особи, до яких застосовуються відповідні норми, повинні мати можливість

регулювати свою поведінку згідно з ними та, за необхідності, передбачати можливі правові наслідки. Виходячи із цього, Європейський суд з прав людини дійшов висновку, що накладення на особу обов'язку щодо вакцинації має законодавче підґрунтя, а отже, не становить порушення ст. 8 Європейської конвенції. Оцінюючи відповідність нормативно-правового регулювання обов'язкової вакцинації до законної мети, Суд навів кілька ключових аргументів. По-перше, основною метою запровадження обов'язкових щеплень є захист населення від інфекційних захворювань, що можуть становити серйозну загрозу як для вакцинованих осіб, так і для тих, хто відмовився від вакцинації, оскільки останні перебувають у групі підвищеного ризику інфікування. По-друге, щодо відповідності такого регулювання до принципу "необхідності в демократичному суспільстві" Європейський суд з прав людини зазначив, що політика обов'язкової вакцинації не є універсальною серед європейських держав. Однак у питаннях охорони здоров'я національні органи влади мають найбільш повні можливості для оцінювання пріоритетів, соціальних потреб і розподілу ресурсів. Отже, ці аспекти підпадають під широку свободу розсуду, яку Європейський суд з прав людини визнає за державами-відповідачами. На цій підставі Суд дійшов висновку, що якщо добровільна вакцинація не забезпечує достатнього рівня колективного імунітету або такий імунітет не є релевантним для певних захворювань (напр. правця), то національні органи можуть обґрунтовано й розумно запровадити політику проведення обов'язкових профілактичних щеплень із метою досягнення необхідного рівня захисту громадського здоров'я.

У справі "Вавржичка та інші проти Чеської Республіки" Європейський суд з прав людини послався на загальновизнаний консенсус щодо ключової ролі проведення обов'язкових профілактичних щеплень як ефективного засобу захисту населення від небезпечних інфекційних захворювань, здатних спричиняти значні ризики для здоров'я та суспільства загалом у разі масових спалахів (Юдін, 2021).

Водночас у цьому самому рішенні Суд наголосив, що у своїй практиці щодо обов'язкових щеплень він не допускає застосування примусу в буквальному розумінні. Це означає, що особа не може бути вакцинована проти своєї волі. Натомість поняття обов'язковості вакцинації розглядається крізь призму наслідків для особи в разі відмови від щеплення, зокрема можливих обмежень у доступі до певних соціальних благ або закладів.

У рішенні у справі "Білау проти Австрії" Європейський суд з прав людини встановив, що притягнення лікаря до дисциплінарної відповідальності за критичні висловлювання щодо неефективності вакцинації, опубліковані на його вебсайті, не є порушенням ст. 10 Європейської конвенції (свобода вираження поглядів) (ECtHR, *Bielau v. Austria*, 27.11.2024). Суд підкреслив, що реалізація цього права лікарями-практиками не є абсолютною, особливо якщо їхні публічні висловлювання безпосередньо пов'язані з професійною діяльністю. З огляду на наявність спеціалізованих знань у медичній сфері та суспільну значущість послуг, які надають лікарі, їхні висловлювання можуть мати значний вплив у сфері охорони здоров'я. У цьому контексті Європейський суд з прав людини наголосив, що обмеження свободи вираження поглядів є виправданим, якщо оприлюднена інформація є неправдивою або категоричною та може мати негативні наслідки для громадського здоров'я. Суд

дійшов висновку, що публікації заявника на вебсайті відповідали зазначеним критеріям, оскільки містили дезінформацію про вакцинацію та потенційно загрожували здоров'ю суспільства.

У справі "Паскінеллі та інші проти Сан-Маріно" Європейський суд з прав людини розглянув питання про можливість обмеження прав працівників соціальної та медичної сфер, які відмовилися від вакцинації проти COVID-19 (ECtHR, Pasquinelli and Others v. San Marino, 29.08.2024). Суд дійшов висновку, що такі обмеження не становлять порушення ст. 8 Європейської конвенції, яка гарантує право на повагу до приватного та сімейного життя. Відповідно до обставин справи, до заявників було застосовано низку заходів у зв'язку з їхньою відмовою від вакцинації. Зокрема, їх могли перевести на інші посади, залучати до виконання громадських робіт із відповідною фінансовою компенсацією або тимчасово усувати від виконання посадових обов'язків без збереження заробітної плати. Європейський суд з прав людини встановив, що ці заходи були пропорційними та залишалися в межах дискреційних повноважень держави у сфері охорони здоров'я. Він також визнав обґрунтованим запровадження менш суворих обмежень для вакцинованих працівників, оскільки вони мали менший ризик зараження. Таким чином, відповідні заходи не могли розглядатися як дискримінаційні, а рішення національних органів відповідало принципам необхідності в демократичному суспільстві.

Дискусія і висновки

Аналізуючи судову практику Європейського суду з прав людини щодо проведення обов'язкових профілактичних щеплень, можна зробити низку висновків. Суд неодноразово визнавав, що обов'язкові профілактичні щеплення становлять втручання у право на повагу до приватного життя, що охоплює як фізичну, так і психологічну цілісність особи. Зокрема, у справах "Маттер проти Словаччини" та "Салветті проти Італії" вакцинація була визначена як примусове медичне втручання. Водночас у деяких рішеннях Суд визнав обов'язкову вакцинацію виправданою, якщо вона спрямована на захист громадського здоров'я. Наприклад, у справі "Соломакін проти України" Європейський суд з прав людини зазначив, що втручання у право на фізичну недоторканність може бути легітимним у разі необхідності запобігання поширенню інфекційних захворювань у регіоні.

З урахуванням проаналізованої практики Європейського суду з прав людини, проведення обов'язкових профілактичних щеплень може бути допустимим у випадках боротьби з особливо заразними захворюваннями, що характеризуються високим рівнем смертності, за наявності науково обґрунтованих, безпечних та ефективних вакцин. Виходячи з рішень Європейського суду з прав людини, питання запровадження обов'язкових профілактичних щеплень належить до сфери національної дискреції. Це означає, що держави мають певну свободу розсуду при визначенні необхідності таких заходів, зважаючи на епідеміологічну ситуацію, стан громадського здоров'я та інші суспільно значущі фактори.

Список використаних джерел

- Волочий, Н. І., & Галіяш, Н. Б. (2023). Досвід проведення імунізації в Україні та світі. *Медсестринство*, 3(4), 46–52.
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) від 04.11.1950 року. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
- Пашков, В. (2020). Імунопрофілактика в механізмі забезпечення та захисту права на здоров'я. *Право України*, 3, 61–84.
- Юдін, О. Ю. (2021). Обов'язкова вакцинація та Верховно-європейський суд. *Український Медичний Часопис*. https://anest.vn.ua/file/06_21_2.pdf

- ECtHR, Bielau v. Austria (Application no. 20007/22) 27.11.2024. *European Court of Human Rights*. [https://hudoc.echr.coe.int/eng?i={%22itemid%22:\[%22001-235470%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng?i={%22itemid%22:[%22001-235470%22]})
- ECtHR, Boffa and Others v. San Marino (Application no. 26536/95) 15.01.1998. *European Court of Human Rights*. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-88051>
- ECtHR, Feilazoo v. Malta (Application no. 6865/19) 11.03.2021. *European Court of Human Rights*. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22001-208447%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22001-208447%22]})
- ECtHR, Jalloh v. Germany (Application no. 54810/00) 11.07.2006. *European Court of Human Rights*. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22/fulltext%22:\[%22Jalloh%22\],%22itemid%22:\[%22001-76307%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22/fulltext%22:[%22Jalloh%22],%22itemid%22:[%22001-76307%22]})
- ECtHR, Jehovah's Witnesses of Moscow v. Russia (Application no. 302/02) 18.08.2010. *European Court of Human Rights*. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22001-99221%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22001-99221%22]})
- ECtHR, Matter v. Slovakia (Application no. 31534/96) 05.07.1997. *European Court of Human Rights*. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58266>
- ECtHR, Pasquinelli and Others v. San Marino (Application no. 24622/22) 29.08.2024. *European Court of Human Rights*. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22001-235475%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22001-235475%22]})
- ECtHR, Pretty v. the United Kingdom (Application no. 2346/02) 29.04.2002. *European Court of Human Rights*. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22001-60448%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22001-60448%22]})
- ECtHR, R. R. v. Poland (Application no. 27617/04) 28.11.2011. *European Court of Human Rights*. <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-104911>
- ECtHR, Salvetti v. Italy (Application no. 42197/98) 09.07.2002. *European Court of Human Rights*. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22001-22636%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22001-22636%22]})
- ECtHR, Solomakhin v. Ukraine (Application no. 24429/03) 15.03.2012. *European Court of Human Rights*. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22001-109565%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22001-109565%22]})
- ECtHR, V. S. v. Slovakia (Application no. 15966/04) 13.04.2012. *European Court of Human Rights*. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22/itemid%22:\[%22001-114514%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22/itemid%22:[%22001-114514%22]})
- ECtHR, Varžička and Others v. the Czech Republic (Application no. 47621/13) 08.04.2021. *European Court of Human Rights*. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22001-209039%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22001-209039%22]})

References

- Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (with Protocols) of 04.11.1950 [in Ukrainian]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
- ECtHR, Bielau v. Austria (Application no. 20007/22) 27.11.2024. *European Court of Human Rights*. [https://hudoc.echr.coe.int/eng?i={%22itemid%22:\[%22001-235470%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng?i={%22itemid%22:[%22001-235470%22]})
- ECtHR, Boffa and Others v. San Marino (Application no. 26536/95) 15.01.1998. *European Court of Human Rights*. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-88051>
- ECtHR, Feilazoo v. Malta (Application no. 6865/19) 11.03.2021. *European Court of Human Rights*. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22/itemid%22:\[%22001-208447%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22/itemid%22:[%22001-208447%22]})
- ECtHR, Jalloh v. Germany (Application no. 54810/00) 11.07.2006. *European Court of Human Rights*. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22/fulltext%22:\[%22Jalloh%22\],%22itemid%22:\[%22001-76307%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22/fulltext%22:[%22Jalloh%22],%22itemid%22:[%22001-76307%22]})
- ECtHR, Jehovah's Witnesses of Moscow v. Russia (Application no. 302/02) 18.08.2010. *European Court of Human Rights*. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22001-99221%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22001-99221%22]})
- ECtHR, Matter v. Slovakia (Application no. 31534/96) 05.07.1997. *European Court of Human Rights*. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58266>
- ECtHR, Pasquinelli and Others v. San Marino (Application no. 24622/22) 29.08.2024. *European Court of Human Rights*. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22001-235475%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22001-235475%22]})
- ECtHR, Pretty v. the United Kingdom (Application no. 2346/02) 29.04.2002. *European Court of Human Rights*. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22001-60448%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22001-60448%22]})
- ECtHR, R. R. v. Poland (Application no. 27617/04) 28.11.2011. *European Court of Human Rights*. <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-104911>
- ECtHR, Salvetti v. Italy (Application no. 42197/98) 09.07.2002. *European Court of Human Rights*. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22001-22636%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22001-22636%22]})
- ECtHR, Solomakhin v. Ukraine (Application no. 24429/03) 15.03.2012. *European Court of Human Rights*. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22/itemid%22:\[%22001-109565%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22/itemid%22:[%22001-109565%22]})
- ECtHR, V. S. v. Slovakia (Application no. 15966/04) 13.04.2012. *European Court of Human Rights*. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22/itemid%22:\[%22001-114514%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22/itemid%22:[%22001-114514%22]})
- ECtHR, Varžička and Others v. the Czech Republic (Application no. 47621/13) 08.04.2021. *European Court of Human Rights*. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22001-209039%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22001-209039%22]})
- Pashkov, V. (2020). Immunoprophylaxis in the mechanism of ensuring and protecting the right to health. *Law of Ukraine*, 3, 61–84 [in Ukrainian].
- Volochiy, N. I., & Galiyash, N. B. (2023). Experience of immunization in Ukraine and the world. *Nursing*, 3(4), 46–52 [in Ukrainian].
- Yudin, O. Yu. (2021). Mandatory vaccination and the Supreme European Court. *Ukrainian Medical Journal* [in Ukrainian]. https://anest.vn.ua/file/06_21_2.pdf

Отримано редакцію журналу / Received: 24.02.25
Прорецензовано / Revised: 19.03.25
Схвалено до друку / Accepted: 29.04.25

Karina YERMOLIEVA, PhD Student
ORCID ID: 0009-0009-6911-6742
e-mail: yermolyeva99@gmail.com
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

CURRENT ISSUES OF MANDATORY PROPHYLAXIS VACCINATIONS: THE PRACTICE OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

B a c k g r o u n d . *The case law of the European Court of Human Rights on compulsory preventive vaccinations is highlighted. The relevance of the study is that in modern conditions, in particular in the context of the COVID-19 pandemic and the need to ensure public health. The purpose of the study is to generalize the case law of the European Court of Human Rights on compulsory preventive vaccinations and their correlation with the fundamental rights and freedoms of man and citizen guaranteed by the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.*

M e t h o d s . *Both general and specific methods of legal science were used in the writing of this article, including: the formal-legal method; the system-structural method; the comparative-legal method; the historical-legal method; case analysis; and legal modeling.*

R e s u l t s . *The legal positions of the European Court of Human Rights on mandatory preventive vaccinations are determined, in particular, the European Court of Human Rights recognizes mandatory preventive vaccinations as an interference with the right to respect for private life, provided for by the European Convention, such interference may be justified if there are legitimate grounds, in particular for the purpose of protecting public health. The arguments regarding the correlation of mandatory preventive vaccinations and other human rights and the main restrictions on the rights of unvaccinated persons are considered.*

C o n c l u s i o n s . *It is substantiated that the European Court of Human Rights recognizes that mandatory preventive vaccinations constitute an interference with the private life of an individual, but this interference may be justified if it is aimed at protecting public health and meets the criteria of legality and proportionality. It is determined that the case law of the European Court of Human Rights contains different approaches to assessing mandatory preventive vaccinations, which indicates the need to take into account the specific circumstances of each case, the level of risk and the availability of alternative measures, in addition, the legality of restrictions for unvaccinated persons depends on their proportionality and the legitimacy of the goals pursued by the state.*

K e y w o r d s : *human rights, physical integrity, respect for human dignity, vaccination, preventive vaccinations, infectious diseases, European Court of Human Rights.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.